

PRZESTĘPSTWO NIEWYKONANIA WYROKU LUB DEKRETU KARNEGO (KAN. 1371 § 5 KPK)*

THE OFFENCE OF FAILURE TO OBSERVE THE DUTY TO EXECUTE A CRIMINAL SENTENCE OR DECREE (CANON 1371 § 5 CIC)

Ks. dr hab. Piotr Majer, prof. UPJPII

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Polska
e-mail: piotr.majer@upjp2.edu.pl; <https://orcid.org/0000-0002-9516-8839>

Abstrakt

Artykuł zawiera omówienie przestępstwa niewykonania wyroku lub dekretu karnego. Jest to nowe przestępstwo określone w Kodeksie Prawa Kanonicznego podczas ostatniej nowelizacji kanonicznego prawa karnego na mocy konstytucji apostolskiej *Pascite gregem Dei* z 23 maja 2021 r. Pojawienie się przepisu kan. 1371 § 5 jest owocem negatywnych doświadczeń ostatnich lat zwłaszcza w odniesieniu do wykorzystywania seksualnego małoletnich przez osoby duchowne. Podmiotem czynnym przestępstwa jest przełożony kościelny zobowiązany do skutecznego wprowadzenia w życie wyroku lub dekretu karnego i realizacji zawartych w nich nakazów i zakazów względem skazanego. Pojęcie wykonania wyroku lub dekretu karnego jest jednak niejasne. Niektórzy przedstawiciele doktryny kwestionują wręcz taką potrzebę, uznając, iż kara jest skuteczna sama w sobie, bez potrzeby jej dodatkowego „wykonania”. To, w świetle kan. 18, może utrudnić egzekwowanie nowego przepisu.

Słowa kluczowe: kanoniczne prawo karne, przestępstwa kanoniczne, odpowiedzialność biskupa, wyrok karny, pozasądowy dekret karny, wykonanie wyroku, dekret wykonawczy

Abstract

This article discusses the offence of failure to observe the duty to execute a criminal sentence or decree. This is a new offence in the Code of Canon Law

---

* Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego o nr 2019/33/B/HS5/02465 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

defined during the recent revision of criminal canon law by the apostolic constitution *Pascite gregem Dei* of 23 May 2021. The origin of the provision of Canon 1371 § 5 is the negative experience of recent years especially with regard to the sexual abuse of minors by clergy. The active subject of the crime is the ecclesiastical Superior who is obliged to effectively execute an executive sentence and carry out the orders and prohibitions contained therein against the offender. However, the concept of executing an executive sentence is unclear. Some doctrinal representatives even question the need for the concept, considering that the punishment is effective in itself, without the need for additional “execution”. This, in light of Canon 18, could make it difficult to enforce the new provision.

Keywords: canon penal law, canonical delicts, bishop’s responsibility, penal sentence, extrajudicial penal decree, execution of the sentence, executive decree

Wstęp. Nowe przestępstwo w kanonicznym porządku prawnym

W znowelizowanej przez papieża Franciszka na mocy konstytucji apostołskiej *Pascite gregem Dei* z 23 maja 2021 r.¹ księdze VI Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.² pojawiło się określenie nowego przestępstwa kanonicznego polegającego na niewykonaniu wyroku lub dekretu karnego podlegającego wykonaniu. Nowy kan. 1371 § 5 stanowi: „Kto nie wypełnił obowiązku wykonania wyroku lub dekretu karnego podlegających wykonaniu, powinien być ukarany sprawiedliwą karą, nie wyłączając cenzury”.

Tak określone przestępstwo jest nowe – nie ma też odpowiednika w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.³, choć w reformie kanonicznego prawa karnego kilkakrotnie sięgano do poprzedniego Kodeksu, by przywrócić obowiązujące kiedyś w Kościele sankcje. Nie zostały jeszcze oficjalnie ujawnione racje, które skłoniły ustawodawcę kanonicznego do zdefiniowania tego nowego przestępstwa. Przewodniczący Dykasterii ds. Tekstów Prawnych w referacie wygłoszonym na konferencji naukowej w Warszawie wyjaśniał, że „ustawodawca uznał za wskazane stypizować niektóre zachowania,

¹ Promulgowana w L'Osservatore Romano. Edizione quotidiana 161 (2021), nr 122, 01.06.2021, s. 2-4.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

³ *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej: KPK/17].

które zaczęły się szerzyć i wywoływać szkody i zgorzenie we wspólnocie kościelnej” [Iannone 2021]. Także inni przedstawiciele doktryny wskazują, że nowy kan. 1371 § 5 jest owocem negatywnych doświadczeń ostatnich lat [Astigueta 2021, 372; Pighin 2022, 342], a konkretnie chodzi o brak egzekwowania kar wymierzanych duchownym za przestępstwa pedofilskie [Kaleta 2022, 228]. Także w Polsce media donosiły o przypadkach, w których decyzje skazujące duchownych za przestępstwa natury seksualnej nie były wykonywane przez ich przełożonych, a uznani za winnych w kanonicznych procesach karnych przez długi czas nie ponosili odpowiedzialności.

Bowiem – trzeba to zasygnalizować już na wstępie – podmiotem czynnym przestępstwa, o którym mowa, nie jest skazany, który nie podporządkowuje się obowiązkom nałożonym w wyroku czy dekrete karnym (np. nie stawia się na odbycie pokuty w określonym miejscu), ale to przestępstwo popełnia przełożony kościelny [Bernal 2022, 784], który nie nakazuje przestępcy odbycia takiej pokuty albo nie reaguje, gdy ten, okazując nieposłuszeństwo, odmawia poddania się karze lub pobyt w miejscu pokuty przerywa czy skraca. Przestępstwo naruszenia obowiązków nałożonych karą, regulowane w kan. 1371 § 2⁴, to przestępstwo inne aniżeli to, które jest przedmiotem niniejszego opracowania, czyli przestępstwo niewykonania wyroku lub dekretu karnego regulowane w kan. 1371 § 5.

1. Wykonanie wyroku sądowego i dekretu administracyjnego w ogólności

Co to jest wykonanie wyroku sądowego? Jest to czynność różna od samego wydania wyroku i polega na urzeczywistnieniu, czyli praktycznym wprowadzeniu w życie decyzji sądu, który rozstrzygnął spór (w procesie spornym) lub orzekał o winie lub niewinności oskarżonego i wymierzył mu określoną karę bądź z przewidzianych w prawie powodów jej nie wymierzył. Czynności zmierzające do wydania wyroku to proces poznawczy – sędzia w oparciu o dostarczone mu dowody zmierza do poznania prawdy i do rozstrzygnięcia kontrowersji w oparciu o to, co zbadał i rozumowo przeanalizował. Mówimy, że sędzia „rozpoznaje” sprawę. Natomiast wykonanie decyzji to czynność odrębna i autonomiczna względem samego rozstrzygnięcia,

---

⁴ Kan. 1371 § 2: „Kto narusza obowiązki nałożone mu karą, powinien być ukarany karami, o których mowa w kan. 1336 § 2-4”.

które się już dokonało. Po zamknięciu procesu poznawczego i decyzyjnego przychodzi czas na skuteczną realizację postanowienia sędziego – zaczyna się proces wykonawczy, wcielenie w życie tego, co sąd postanowił. Trafnie zauważa jeden z autorów, iż po wydaniu prawomocnego wyroku schodzi ze sceny sędzia, a pojawia się na niej ordynariusz [Calabrese 2006, 203]. Dlatego przyjmuje się, że wykonanie wyroku nie jest czynnością sądową, ale ma charakter administracyjny [de León 1996, 1746; Padovani 2012, 560; Ramos i Skonieczny 2014, 427], choć w przeszłości w doktrynie kanonistycznej nie było co do tego zgody i niektórzy uznawali, że także wykonanie wyroku należy do sfery władzy sądowniczej [Cabreros de Anta 1964, 652-53].

Wyrok, który osiągnął powagę rzeczy osądzonej „określa stan prawny między stronami i uprawnia do powództwa o wykonanie wyroku” (kan. 1642 § 2). Tekst łaciński jest bardziej wyrazisty: *facit ius inter partes* – staje się dla stron prawem. Wyrok określa zatem, jakie są powinności stron względem siebie – jakie rzeczy i jakie zachowania strony są sobie wzajemnie dłużne. Po uprawomocnieniu się wyroku, a zatem gdy niedopuszczalna jest już jego zmiana poprzez wniesienie zwykłego środka odwoławczego, czyli apelacji, wyrok należy wykonać, a więc sprawić, by postanowienie zawarte w wyroku zostało skutecznie zrealizowane – zasądzona rzecz została wydana określonej osobie, dokonano nakazanej zapłaty sumy pieniężnej, nakazana czynność została wykonana albo zostało wstrzymane zakazane zachowanie. Wykonanie wyroku obejmuje zatem wszystkie czynności zmierzające do skutecznego i praktycznego wprowadzenia w życie jego treści [Cenalmor i Miras 2022, 487].

Aby wyrok mógł zostać wykonany nie wystarczy, by stał się prawomocny, czyli osiągnął powagę rzeczy osądzonej (kan. 1650 § 1)⁵, ale konieczne jest – do ważności [Papale, 2012, 168] – zarządzenie jego wykonania dekretem wydanym przez sędziego (kan. 1651), czyli postanowieniem sędziego, że wyrok należy wykonać. Taki dekret, zgodnie z przepisem kan. 1651, sędzia włącza do treści samego wyroku w formie klauzuli wykonawczej bądź wydaje osobno⁶.

⁵ W praktyce utożsamia się powagę rzeczy osądzonej z prawomocnością wyroku [de Diego-Lora, 2023b, 1001]. W okolicznościach opisanych w kan. 1650 § 2 jest jednak możliwe tymczasowe wykonanie wyroku, który jeszcze nie uzyskał powagi rzeczy osądzonej.

⁶ Dekret wydaje sędzia pierwszej instancji – albo po tym, gdy wyrok uzyskuje powagę rzeczy osądzonej wskutek niewniesienia apelacji w przepisany termin, albo dopiero po wyroku instancji apelacyjnej lub zaniechaniu apelacji [Ramos i Skonieczny 2014, 425]. Według innej opinii, dekret wykonawczy może być wydany zarówno przez sędziego pierwszej, jak i sędziego kolejnej instancji [García Faílde 2018, 791].

O dekrete przestępca musi zostać powiadomiony⁷. Odpowiedzialnym za wykonanie nie jest jednak sąd, ale – osobiście lub za pośrednictwem kogoś innego – biskup diecezji, w której zapadł wyrok w pierwszej instancji (kan. 1653 § 1)⁸, nawet gdyby w instancji apelacyjnej wyrok został zmieniony. W przypadku sporu między zakonnikami wykonawcą jest przełożony, który sam wydał wyrok albo delegował do tego celu sędziego (kan. 1653 § 3).

W kościelnej praktyce sądowej najczęściej mamy do czynienia z wykonaniem wyroku w sprawie o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Polega ono na poleceniu ordynariusza miejsca (inaczej niż w przepisie ogólnym nie wymaga się, by był nim biskup diecezjalny), by w akcie małżeństwa oraz w aktach chrztu obu stron zostały dokonane adnotacje o stwierdzeniu nieważności i ewentualnie ustanowionych zakazach (kan. 1682 § 2) [Pinto, 2021, 425].

Wykonaniu wyroku nie sprzeciwia się możliwość wniesienia skargi o nieważność wyroku czy skargi o przywrócenie stanu poprzedniego, gdyż są to nadzwyczajne środki zaskarżenia⁹. W sprawach małżeńskich nie hamuje wykonania (czyli dokonania adnotacji w aktach chrztu i małżeństwa) to, że sprawy dotyczące stanu osób nigdy nie nabywają powagi rzeczy osądzonej (kan. 1643)¹⁰.

---

⁷ W przypadku zaniedbania powiadomienia o dekrete wykonawczym w terminach przepisanych w kan. 1362, skarga o wykonanie kary wygasa wskutek przedawnienia (kan. 1363).

⁸ W tym miejscu należy zwrócić uwagę na poprawione tłumaczenie kanonów 1650-1655 zawierających regulację wykonania wyroku w najnowszym przekładzie KPK/83. Przede wszystkim poprawione zostało błędne dotychczasowe tłumaczenie zwrotu *mandare executioni*, który nie oznacza „przekazać do wykonania”, ani też „nakazać wykonanie”, ale po prostu „wykonać”, jak w kan. 45.

⁹ Natomiast samo zgłoszenie żądania przywrócenia stanu poprzedniego zawiesza nierozpoczęte jeszcze wykonanie wyroku, chyba że sędzia stwierdzi, iż wniosek złożono celem spowodowania zwłoki w wykonaniu wyroku, wtedy może zarządzić, by wyrok został wykonany po przyznaniu jednak na rzecz wnoszącego o przywrócenie odpowiedniej kaucji, tak by nie poniósł szkody, gdyby jednak przywrócenie stanu poprzedniego uzyskał. Zob. kan. 1647 § 1 i 2.

¹⁰ Wykonanie wyroku zawiesza nie tylko skarga o nieważność, ale sam wykonawca może zawiesić jego wykonanie, gdyby nabrał przekonania, że wyrok jest nieważny lub wyraźnie niesprawiedliwy. W takim przypadku powinien powiadomić strony, a sprawę przekazać do sądu, który wydał wyrok (kan. 1654 § 2). Prawo wschodnie dopuszcza także zawieszenie wykonania wskutek sprzeciwu osoby trzeciej [Ramos i Skonieczny 2014, 428-33].

Gdy chodzi o wykonanie dekretu administracyjnego, to – podobnie jak wykonanie wyroku sądowego – stanowi ono szereg czynności autora aktu administracyjnego (dekretu) lub innego organu władzy, zmierzającego do wejścia aktu w życie, czyli wywołania przewidzianych w nim skutków [Miras, Canosa, i Baura 2001, 169]. Są akty administracyjne wydane *in forma gratiosa*, które nie potrzebują wykonawcy, bowiem skierowane są bezpośrednio do adresata i wywierają skutek prawny z chwilą otrzymania przez adresata stosownego dokumentu (kan. 54 § 1) lub – w przypadku reskryptów – od momentu wydania aktu przez jego autora (kan. 62). Natomiast niektóre akty administracyjne – wydane *in forma commissoria* – wymagają wykonania przez wyznaczonego wykonawcę (kan. 40-45) i wywołują skutki prawne dopiero po wykonaniu [tamże, 170-73; Krukowski 2011, 394-402]. Pośród różnych powinności i uprawnień wykonawcy regulowanych w KPK/83 warto wskazać na to przewidziane w kan. 41 – jeżeli wykonawca dostrzeże, że wykonanie aktu administracyjnego ze względu na okoliczności osoby albo miejsca wydaje się niewskazane (nie tylko w sposób oczywisty niesprawiedliwe, jak w przypadku wykonania wyroku sądowego – kan. 1654 § 2), powinien przerwać jego wykonanie i natychmiast powiadomić tę władzę, która akt wydała. Może mieć to szczególne zastosowanie w wykonaniu dekretu karnego.

2. Specyfika wykonania kanonicznego wyroku karnego i dekretu karnego

Wykonanie wyroku karnego i dekretu karnego nie jest w znaczeniu prawnym zastosowaniem się do treści wyroku przez *skazanego*, ale polega na podjęciu przez odpowiedniego *przełożonego* skazanego przestępcy takich działań, które sprawią, że wyrok będzie skuteczny, czyli w praktyce wejdzie w życie. Sam wyrok cieszy się wykonalnością „potencjalną”, a więc abstrakcyjną zdolnością do jego realizacji; dekret wykonawczy wydany przez sędziego oznacza, iż abstrakcyjna zdolność do realizacji staje się zdolnością skonkretyzowaną [Papale 2012, 168].

Nie ma zgody wśród autorów co do tego, czy wyrok, który zapadł w procesie karnym, w ogóle podlega wykonaniu i w jaki sposób to wykonanie ma się dokonać.

Niektórzy uważają, że – tak samo, jak pod rządami KPK/17 [Pawluk 1978, 184-85] – wyrok w procesie karnym powinien zostać wykonany zgodnie z przepisami obowiązującymi dla procesów spornych [Papale 2012, 168-69;

Pighin 2022, 559]. W kan. 1728 § 1 znajduje się zresztą odesłanie do kano-
nów o procesach w ogólności i o zwyczajnym procesie spornym, które należy
stosować także w procesie karnym, chyba że sprzeciwia się temu natura rzeczy
lub istnieją inne przepisy regulujące proces karny. Dlatego, gdy wyrok kar-
ny uzyska powagę rzeczy osądzonej, biskup diecezji, w której sprawa karna
była prowadzona w pierwszej instancji (niezależnie od tego, czy sprawa była
sądzona także w kolejnych instancjach, czy zakończyła się na pierwszym stop-
niu), winien wydać dodatkowy (oprócz wyroku) dekret administracyjny (kan.
48), w którym, powołując się na karę wymierzoną lub deklarowaną wyrokiem,
wprowadzi w życie to, co zostało nakazane wyrokiem [Calabrese 2006, 203].

Natomiast zdaniem Vito Pio Pinto, byłego dziekana Trybunału Roty
Rzymskiej, w sprawach karnych nie ma żadnej potrzeby wykonania wyro-
ku, bowiem w przypadku skazania kara ma natychmiastową skuteczność,
a w razie uniewinnienia wyrok sam z siebie przywraca sprawiedliwość [Pin-
to 2021, 424]. Jednak w świetle nowego kan. 1371 § 5 taka opinia wyda-
je się chybiona – gdyby wykonanie wyroku karnego nie było wymagane,
jego pominięcie nie mogłoby skutkować odpowiedzialnością karną. Także
kan. 1363 § 1 wyraźnie wzmiankuje o konieczności wydania dekretu wyko-
nawczego w procesie karnym i powiadomienia o nim skazanego, bowiem
w przeciwnym razie, po upływie wskazanych w prawie terminów, skarga
o wykonanie kary może ulec przedawnieniu¹¹. O ile kan. 1371 § 5 jest nowy
i autorzy piszący przed 2021 r. o zagadnieniu wykonania wyroku karnego
nie mogli się nań powoływać, to przecież brzmienie kan. 1363 § 1 sprzed
reformy prawa karnego dokonanej przez papieża Franciszka jest identycz-
ne, a kanon ten wyraźnie stanowi o konieczności wydania sędziowskiego
dekretu wykonawczego, bez wydania którego kary nie można skutecznie.

Jedynie w odniesieniu do cenzur kan. 2243 § 1 KPK/17 przewidywał,
iż cenzura wymierzona wyrokiem osiąga swój skutek z chwilą ogłoszenia
tegoż wyroku, dlatego nie wymaga dekretu wykonawczego, bowiem sam
wyrok zawiera w sobie obowiązek wykonania.

Zdaniem niemieckiego kanonisty Klausa Lüdicke, cenzury ekskomu-
niki, interdyktu i suspensy – czy to wymierzone, czy deklarowane – nie

---

¹¹ Kan. 1363 § 1: „Jeżeli w terminach podanych w kan. 1362, licząc od dnia, w którym
wyrok skazujący uzyskał powagę rzeczy osądzonej, sprawca nie został powiadomiony
o sędziowskim dekrecie wykonawczym, o którym mowa w kan. 1651, skarga o wykonanie
kary wygasa wskutek przedawnienia”.

potrzebują wykonania i są skuteczne od chwili powiadomienia o wyroku. Natomiast kary ekspiacyjne – przynajmniej w niektórych przypadkach – domagają się podjęcia dodatkowych działań przełożonego osoby ukaranej [Althaus i Lüdicke 2015, 419]. Autor twierdzi jednak, że tylko nieistniejąca już dziś kara przeniesienia na inny urząd wymagała do pełnego jej uskutecznienia interwencji biskupa (czego autor nie uznaje jednak za wykonanie wyroku)¹², natomiast wprowadzeniu w życie innych kar ekspiacyjnych mogą wprawdzie towarzyszyć pewne czynności przełożonego, ale nie zmieniają one tego, że wyrok karny sam w sobie posiada wystarczającą skuteczność, do której nie wymaga się sędziowskiego dekretu wykonawczego.

Mimo różnicy zdań wśród przedstawicieli doktryny należy zatem – tym bardziej w nowym stanie prawnym po reformie kanonicznego prawa karnego – opowiedzieć się za tym, iż wyrok karny wymaga wykonania. „Wyrok zawiera nie tylko rozumny osąd, ale ponadto nakaz władzy sądowniczej, który czyni go wiążącym, a także podlegającym wykonaniu, gdy zawiera w sobie nakaz wydania czegoś, uczynienia czegoś lub powstrzymania się od uczynienia czegoś” [de Diego-Lora 2023a, 983]. Ponieważ wyrok karny takie elementy zawiera, bez wątpliwości jest wyrokiem podlegającym wykonaniu, co należy do odpowiedzialności właściwego przełożonego kościelnego. Celnie wskazuje się, iż nowy typ przestępny, który pojawił się w zreformowanym prawie karnym Kościoła, wzmacnia egzekwowanie nałożonych kar poprzez zagrożenie sankcją temu podmiotowi władzy kościelnej, który powinien zatroszczyć się o wykonanie kary, a tego nie czyni. Ustanowienie nowego przestępstwa winno przyczynić się zatem do efektywniejszej kontroli wykonywania kary, które nie ogranicza się do powiadomienia skazanego o wyroku, ale obejmuje także czuwanie nad tym, by wypełniał on obowiązki nałożone karą, dopóki ona trwa [Medina 2022, 1166].

Należy z aprobatą przyjąć to, że wykonanie wyroku należy do biskupa diecezji, w której proces karny był prowadzony w pierwszej instancji. W przypadku, gdy skazanym jest duchowny (a tak w praktyce dzieje się najczęściej), będzie to z reguły – choć nie zawsze¹³ – biskup diecezji inkardynacji duchownego. Biskupowi temu, który dobrze zna miejscowe uwa-

---

¹² Kan. 1336 § 1, 4° sprzed reformy z 2021 r. Biskup musiał bowiem powierzyć usuniętemu inny urząd, a takich kompetencji nie posiada sędzia.

¹³ Proces karny może być bowiem wszczęty także w tej diecezji, w której przestępstwo miało miejsce (kan. 1412), a niekoniecznie musi być to diecezja inkardynacji duchownego.

runkowania oraz samego duchownego, łatwiej będzie podjąć decyzje w celu skutecznego wykonania kary (np. skierować ukaranego do określonego miejsca pobytu; ustanowić kuratora¹⁴, który będzie czuwał nad wykonaniem kary i resocjalizacją – a w rzeczywistości kościelnej trzeba powiedzieć: nawróceniem – przestępcy, także na drodze duchowej; będzie mógł powierzyć skazanemu takie funkcje, które nie tylko nie będą niezgodne z wyrokiem, ale mogą dopomóc w nawróceniu; będzie mógł podjąć działania zmierzające do naprawienia zgorzenia wyrządzonego przestępstwem itp.).

Działania podejmowane w celu urzeczywistnienia poleceń zawartych w wyroku lub dekrete mogą mieć rozmaity charakter, w zależności od wymierzonej kary i treści zawartej w decyzji. Oprócz wydania poszczególnego nakazu, w którym przełożony nakaze skazanemu podwładnemu określone zachowanie (np. poleci pobyt w konkretnym wskazanym przez siebie miejscu i w określonym czasie, określi szczegółowo warunki tego pobytu – także materialne), do biskupa należy także wyegzekwowanie obowiązków nałożonych karą (np. gdyby została zasądzona kara grzywny¹⁵). Jeżeli skazany został pozbawiony urzędu kościelnego, biskup winien przełożyć tę decyzję na grunt lokalny, mianować następcę i zarządzić przekazanie urzędu (np. w zakresie majątkowym). Biskup winien także czuwać nad tym, by skazany stosował się do wymierzonej mu kary (np. nie podejmował określonych czynności, nie przebywał w danym miejscu lub terytorium, nie używał stroju duchownego, nie korzystał z uprawnień, przywilejów, insygniów i tytułów – jeżeli zostało mu to zakazane zgodnie z kan. 1336 § 3). Ważnym zadaniem biskupa będzie też poinformowanie wspólnoty kościelnej o wymierzonej karze i ustanowionych zakazach – nie tylko w tym celu, by przez podanie do wiadomości wierni wiedzieli, że przestępca został sprawiedliwie ukarany, co jest ważne dla uświadomienia skutecznego działania w Kościele wymiaru sprawiedliwości i dla naprawienia zgorzenia, ale także po to, by uniemożliwić albo przynajmniej utrudnić skazanemu naruszanie obowiązków nałożonych mu karą – np. podejmowania zakazanej posługi kapłańskiej. Po publicznym

---

¹⁴ Prawo kanoniczne nie przewiduje wprawdzie takiej funkcji (istnieje możliwość poddania sprawcy nadzorowi – zob. kan. 1346 § 2), ale może być ona przewidziana w ustawach partykularnych lub programach prewencyjnych ustanawianych w Kościołach partykularnych czy instytutach zakonnych. Nic nie stoi na przeszkodzie, by biskup takiego kuratora ustanowił w ramach swoich szerokich kompetencji wykonawczych (kan. 381 § 1).

¹⁵ Kan. 1336 § 2, 2° przewiduje interwencję konferencji biskupów w celu dostosowania stawek i ściągłości grzywny w zależności od miejscowych uwarunkowań.

ogłoszeniu kary kontrola nad przestępcą realizowana jest nie tylko przez biskupa czy innych przełożonych skazanego, ale także, w jakimś sensie, przez całą wspólnotę, która została powiadomiona o nałożonych ograniczeniach.

Należy przy tym pamiętać, że środki zapobiegawcze, ewentualnie podjęte wcześniej wobec podejrzanego, z mocy prawa automatycznie tracą moc wraz z zakończeniem procesu karnego (kan. 1722). Mowa jest o „ustaniu” procesu karnego, a proces ma swój kres nie tylko w wyroku uniewinniającym, ale także skazującym. Tak więc skazany, na którego jeszcze wtedy, gdy był tylko podejrzanym, nałożono pewne ograniczenia (np. nakaz przebywania w określonym miejscu, zakaz publicznego sprawowania posługi), mimo wyroku skazującego nie jest już tymi ograniczeniami związany i bez czynności podjętych przez biskupa diecezjalnego w celu wykonania wyroku mógłby wydawać się zupełnie bezkarny, co łatwo mogłoby stać się przyczyną zgorzenia, źródłem uzasadnionej krytyki i oskarżeń Kościoła o bezczynność oraz stanowić niebezpieczeństwo dla potencjalnych ofiar przestępcy. Niestety, w wydanej przez Dykasterię Nauki Wiary 5 czerwca 2022 r. znowelizowanej wersji 2.0 *Vademecum dotyczącego wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*¹⁶ nie pojawiają się żadne wskazania dotyczące wykonania wyroku czy dekretu w sprawach karnych o tego rodzaju przestępstwa, a taka pomoc w postaci konkretnych wskazówek z pewnością byłaby bardzo biskupom potrzebna.

Choć doktryna uznaje, że wyroki uniewinniające nie wymagają wykonania, gdyż same w sobie to wykonanie zawierają [Cabrerros de Anta 1964, 652; Althaus i Lüdicke 2015, 420], należy sądzić, że także w takim przypadku biskup winien podjąć określone działania i uczynić wszystko, by przywrócić dobre imię oskarżonemu¹⁷, który został uniewinniony¹⁸.

¹⁶ Congregazione per la Dottrina della Fede, *Vademecum su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici* (05.06.2022), „Communicationes” 54 (2022), s. 161-193 [dalej: *Vademecum* 2.0]; tekst polski: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html [dostęp: 11.09.2022].

¹⁷ Mowa o tym – ale tylko w odniesieniu do sytuacji, w której wstępne dochodzenie kanoniczne nie potwierdziłoby zasadności doniesienia o przestępstwie – w art. 8 pkt 2 Aneksu 2 do *Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski dotyczących etapu wstępnego wewnętrznego postępowania kościelnego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu z osobą małoletnią* (08.10.2014), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 22 (2019), nr 31, s. 268.

¹⁸ Lüdicke uważa jednak, że te działania nie stanowią wykonania wyroku uniewinniającego,

Nie wszystkie czynności biskupa wymienione wyżej stanowią wykonanie wyroku w ścisłym znaczeniu tego terminu. Podjęcie niektórych z nich jest podyktowane roztropnością w pełnieniu władzy wykonawczej. Zważywszy na konieczność ścisłej interpretacji przepisów karnych (kan. 18), przestępstwem byłoby jedynie niepodjęcie przez biskupa tych działań, które są nakazane przez prawo, a nie tych wszystkich, które podpowiada mądrość.

Przestępstwem jest niewykonanie wyroku lub dekretu „podlegającego wykonaniu” – tak tłumaczy się łaciński przymiotnik *executivam*. Wyrok karny może być wykonany dopiero po tym, gdy uzyskał powagę rzeczy osądzonej, a więc gdyby w określonym przez prawo terminie ani skazany, ani rzecznik sprawiedliwości nie wniósł apelacji¹⁹ albo gdy wyrok został wydany w drugiej instancji²⁰. Kara wydalenia ze stanu duchownego – podobnie jak wzmiankowane wyżej stwierdzenie nieważności małżeństwa – należy do kategorii spraw dotyczących stanu osób i nigdy nie uzyskuje powagi rzeczy osądzonej. Nie przeszkadza to jednak w wykonaniu kary wydalenia [Calabrese 2006, 203]. Oprócz uzyskania powagi rzeczy osądzonej do wykonania wyroku konieczny jest – jak wspomniano – dekret sędziego nakazujący wykonanie.

Ani w KPK/83, ani w *Normach* dotyczących przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary, ani wreszcie w najnowszym *Vademecum* 2.0 nie ma specjalnych przepisów dotyczących wykonania dekretu karnego w przypadku wymierzenia kary dekretem pozasądowym. Chociaż w doktrynie wskazuje się, że w postępowaniu pozasądowym można posługiwać się przepisami regulującymi kanoniczny proces sądowy [Papale 2012, 42], wydaje się, że nie można wymagać specjalnego dekretu wykonawczego

---

ale wynikają z zastosowania kan. 220 [Althaus i Lüdicke 2015, 420].

¹⁹ Także gdyby po wniesieniu apelacji nie została ona przez nich poparta w instancji apelacyjnej w terminie jednego miesiąca (kan. 1633) albo gdyby nastąpiło umorzenie postępowania w instancji apelacyjnej (kan. 1520) lub cofnięcie apelacji przez rzecznika sprawiedliwości (kan. 1724 § 1). W przypadku procesu o przestępstwa zarezerwowane dla Dykasterii Nauki Wiary zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Normy De delictis reservatis* (11.10.2021), „Communications” 53 (2021), s. 437-45 [dalej: *Normy*]; tekst polski: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_normedelittiservati-cfaith_pl.html [dostęp: 04.09.2022], art. 18.

²⁰ Należy pamiętać, że w sprawach karnych nie wymaga się zgodności wyroków (tak błędnie uważa: Calabrese 2006, 203); wystarczy, że wyrok zostaje wydany w instancji apelacyjnej (niezależnie od tego, czy podtrzymuje, czy uchyla wyrok wydany w pierwszej instancji) [Althaus i Lüdicke, 2015, 56]. Zob. *Normy*, art. 18; *Vademecum* 2.0, nr 88.

– tym bardziej, że najczęściej proces administracyjny jest prowadzony przez ordynariusza lub delegata tegoż ordynariusza, który sam będzie ów dekret wcielał w życie i egzekwował: trudno zatem, by wydawał polecenia sam sobie. Jeżeli natomiast pozasądowy dekret karny został wydany przez Dykasterię Nauki Wiary, zawiera klauzulę dotyczącą jego wykonania: w przypadku niewniesienia rekursu dekret będzie wykonany i wywołuje skutki od chwili powiadomienia o nim²¹. Za powiadomienie skazanego odpowiedzialny jest ordynariusz, do którego Dykasteria przesyła wydany dekret i któremu wyraźnie poleca dokonanie powiadomienia oraz przesłanie do Dykasterii zwrotnej informacji o tej czynności. Dykasteria nie wymaga wyraźnie, by biskup dokonał jakichś innych czynności, uznając zapewne, że wynika to w sposób oczywisty z treści dekretu karnego.

Dekret karny staje się wykonalny, gdy bezskutecznie upłynęły terminy na złożenie prośby o odwołanie albo poprawienie dekretu (kan. 1734 § 2) lub na złożenie rekursu (kan. 1737 § 2) bądź też – w przypadku przestępstw zastrzeżonych dla Dykasterii Nauki Wiary – rzecznik sprawiedliwości tejże dykasterii lub sam oskarżony nie wniósł rekursu w przepisany terminie, a także gdy Dykasteria Nauki Wiary po rozpatrzeniu wniesionego rekursu wydała definitywny dekret, od którego nie przysługują już dalsze środki odwoławcze (art. 24 § 1 *Norm*)²².

3. Elementy przestępstwa niewykonania wyroku lub dekretu karnego

Przestępstwo stypizowane w kan. 1371 § 5 słusznie określane jest jako przestępstwo „przeciwko wymiarowi sprawiedliwości” [Graulich i Hallermann 2021, 189], podobnie jak w prawie polskim²³.

---

²¹ „Si informa che, a norma dell’art. 27 mp SST, contro il presente decreto si può presentare ricorso al Collegio per l’esame dei ricorsi in materia di delicta reservata entro il termine perentorio di sessanta giorni utili, trascorsi i quali, se non verrà presentato alcun ricorso, *il decreto sarà messo in esecuzione* e produrrà gli effetti di legge dal momento della sua comunicazione”. Prot. N. 584/2018.

²² Zob. *Normy*, art. 25.

²³ Zob. ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny*, Dz. U. z 2022 r. poz. 1138 z późn. zm., art. 232-247. Każde przestępstwo jest wymierzone przeciwko sprawiedliwości, dlatego jednym z celów kar kanonicznych jest przywrócenie sprawiedliwości naruszonej przestępstwem (zob. kan. 1311 § 2, 1335 § 1, 1341, 1343, 1345).

Zaznaczono wyżej, iż w doktrynie rysuje się zasadnicza różnica zdań w przedmiocie wykonania wyroku karnego – niektórzy twierdzą, że taki wyrok nie wymaga wykonania i sam z siebie jest skuteczny. To jednak oznaczałoby, że przestępstwo „niewykonania” wyroku byłoby bezzasadne. Ten spór doktrynalny nie pozostanie bez wpływu na interpretację nowego kan. 1371 § 5 i z pewnością może utrudniać egzekwowanie tego przepisu karnego, zwłaszcza gdy weźmie się pod uwagę konieczność ścisłej interpretacji ustaw karnych (kan. 18).

W obecnym stanie wiedzy niech będzie wolno wyrazić zdanie, że przestępstwo regulowane w kan. 1321 § 5 stanowi każde zawinione²⁴ działanie lub – częściej – brak działania biskupa diecezjalnego lub innego ordynariusza zobowiązanego do wprowadzenia w życie postanowień wyroku lub dekretu karnego, które skutkuje tym, że przestępca *de facto* pozostaje bezkarnej. Czynnem przestępnym będzie zatem niepowiadomienie skazanego przez ordynariusza o wydanej decyzji, nieskonkretyzowanie przez ordynariusza ewentualnych decyzji powziętych w formie ogólnej²⁵, podejmowanie przezeń decyzji sprzecznych z wymierzoną lub deklarowaną karą²⁶, niepodjęcie tych decyzji, które z natury rzeczy są wymagane w następstwie wymierzonej lub deklarowanej kary²⁷.

²⁴ Bruno Fabio Pighin uważa, że skoro ustawodawca nie wskazuje wyraźnie, iż przestępstwo niewykonania wyroku lub dekretu karnego może dokonać się także wskutek zaniedbania, czyli niedochowania należytej staranności, a więc „z winy nieumyślnej” (kan. 1321 § 2), można ukarać przełożonego wyłącznie za rozmyślne naruszenie ustawy (kan. 1321 § 3). Jednak, jak słusznie wskazuje cytowany autor, także ewentualne nieumyślne zaniedbanie biskupa diecezjalnego w tym względzie może być przyczyną odwołania go z pełnionego urzędu na mocy przepisów motu proprio *Come una madre amorevole* z 4 czerwca 2016 r. (AAS 108 (2016), s. 715-17) [Pighin 2022, 341-42]. Należy brać pod uwagę jeszcze przepis kan. 1378 § 2: „Kto zaś, wskutek zawinionego zaniedbania, podejmuje lub pomija bezprawnie z czyjąś szkodą lub zgorszeniem akt władzy kościelnej lub akt odnoszący się do urzędu lub zadania, powinien być sprawiedliwie ukarani, zgodnie z przepisem kan. 1336 § 2-4, z zachowaniem obowiązku naprawienia szkody”.

²⁵ Np. gdy wymierzono karę przebywania w miejscu odosobnienia (kan. 1336 § 2, 2°), które nie zostało jednak dokładnie wskazane, do ordynariusza należy zarówno określenie miejsca, jak i warunków (np. finansowych) pobytu skazanego.

²⁶ Np. powierzenie urzędu duszpasterskiego skazanemu, gdy został wydany zakaz pełnienia przezeń posługi kapłańskiej, albo skierowanie skazanego do prowadzenia katechezy szkolnej wbrew zakazowi pracy duszpasterskiej z młodzieżą i dziećmi.

²⁷ Np. niecofnięcie wydanych ewentualnie wcześniej upoważnień czy zezwoleń, z których po ukaraniu przestępca nie może korzystać.

W jakim terminie biskup diecezjalny lub inny ordynariusz winien podjąć wymagane czynności? Skoro wykonanie wyroku karnego, a tym bardziej dekretu pozasądowego, należy do zakresu władzy wykonawczej, należy kierować się przepisem kan. 57 § 1, w myśl którego ilekroć ustawa nakazuje wydanie dekretu, właściwa władza powinna załatwić sprawę w ciągu trzech miesięcy od otrzymania prośby – w tym przypadku od otrzymania wyroku z sędziowskim dekretem wykonawczym lub od otrzymania dekretu karnego do wykonania. Nie wydaje się, by przestępstwo stanowiła dopiero taka zwłoka, która spowodowałaby przedawnienie skargi o wykonanie wyroku karnego, zgodnie z przepisami kan. 1362 i 1363.

Natomiast nie stanowi przestępstwa niedokonanie przez przełożonego kościelnego innych czynności, do których prawo wprost nie zobowiązuje, ale których podjęcia podpowiada pasterska roztropność – np. powiadomienie wspólnoty wiernych o karze i zakazach, jakie dotknęły przestępcę. Nie jest także w sensie ścisłym przestępstwem niewykonania wyroku czy dekretu brak reakcji na łamanie przez skazanego postanowień zawartych w decyzji karnej, a więc zachowania skazanego sprzeczne z nałożonymi nań zakazami lub nakazami²⁸. Jednak w takim przypadku – ponieważ niestosowanie się do obowiązków nałożonych karą stanowi odrębne przestępstwo (kan. 1371 § 2) ordynariusz powinien podjąć dochodzenie wstępne a w razie potwierdzenia się zarzutów wszcząć postępowanie karne, zgodnie z przepisem kan. 1717 i nast. Niemniej jednak ordynariusz, który nie reagowałby zgodnie z przepisami prawa (upomnieniem a w braku poprawy – wszczęciem procedury karnej) na takie zachowania, sam mógłby stać się winny przestępstwa, o którym mowa w kan. 1378 § 2.

Podmiotem czynnym przestępstwa niewypełnienia wykonania wyroku lub dekretu karnego jest biskup diecezjalny w przypadku wyroku sądowego²⁹, natomiast w przypadku dekretu administracyjnego kwestia ta nie jest

---

²⁸ Np. opuszczanie przez skazanego miejsca nakazanego pobytu, podejmowanie zajęć, które zostały mu zakazane (np. publiczne sprawowanie posługi kapłańskiej, gdy zostało mu to zabronione).

²⁹ Uproszczone jest poglądy, iż sprawcą przestępstwa jest „ten organ kościelnej władzy, który wydał wyrok podlegający wykonaniu, a mimo to wyroku tego nie wykonał” [Kaleta 2022, 228]. Niekoniecznie musi bowiem zachodzić tożsamość między organem władzy, który ukarał sprawcę i organem, który ma decyzję karną wykonać. W przypadku wyroku sądowego taka tożsamość nie zachodzi nigdy, bowiem wyrok wydaje sąd, a wykonawcą jest biskup diecezjalny.

jednoznaczna. Jeżeli to ordynariusz lub jego delegat prowadził proces karny na drodze pozasądowej, wydaje się, że on sam jest także wykonawcą dekretu. Jednak gdy proces prowadził jeden z wikariuszy biskupa diecezjalnego i z jego polecenia, uzasadniona jest opinia, że to biskup diecezjalny winien zatroszczyć się o wykonanie dekretu karnego. Jeżeli proces prowadziła Dykasteria Nauki Wiary – wydaje się, że ordynariuszem odpowiedzialnym za wykonanie jest ten ordynariusz, któremu Dykasteria zleci powiadomienie przestępcy o dekrete (najczęściej będzie to biskup diecezjalny). Kara za przestępstwo niewykonania wyroku lub dekretu karnego jest nieoznaczona – *iusta poena puniatur* – ale może być nią nawet cenzura. W ten sposób ustawodawca pozwala, by wymierzający karę dostosował jej wymiar do ciężaru przestępstwa [Kaleta 2022, 228-29].

Omawiane przestępstwo nie należy do przestępstw zastrzeżonych Stolicy Apostolskiej, mimo pewnych podobieństw do określonego w art. 1 § 1b motu proprio *Vos estis lux mundi*³⁰ przestępstwa udaremniania lub utrudniania dochodzeń karnych, potocznie określanego jako „tuszowanie przestępstw pedofilskich” [Majer 2021, 315-22]. Pamiętać jednak należy, że właściwym do prowadzenia ewentualnego procesu karnego w stosunku do biskupa (każdego posiadającego sakrę biskupią, nie tylko biskupa diecezjalnego) jest jedynie Biskup Rzymski (kan. 1405 § 1, 3°), który zwykle posługuje się w tym celu dykasteriami Kurii Rzymskiej. Natomiast inni ordynariusze, którzy dopuściliby się takiego przestępstwa (wikariusze generalni i wikariusze biskupi), powinni być sądzeni przez biskupa diecezjalnego lub – gdy chodzi o ordynariuszy zakonnych – przez najwyższego przełożonego (kan. 1427 § 2).

Podsumowanie

Kan. 1371 § 5 określający nowe przestępstwo w kanonicznym porządku prawnym nie jest wolny od trudności interpretacyjnych. Najważniejsza z nich wynika z kwestionowania przez niektórych autorów w ogóle potrzeby wykonywania decyzji karnych. Nie jest to tylko opinia doktrynalna, ale znajduje ona podstawę w kan. 2243 § 1 KPK/17, który stanowił, iż cenzury są skuteczne z chwilą ich wymierzenia bez potrzeby odrębnego ich wykonywania. Oznaczałoby to, że np. w przypadku suspensy jedynym obowiązkiem

³⁰ Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae *Vos estis lux mundi* (25.03.2023), „L'Osservatore Romano” (Edizione quotidiana) 163 (2023), nr 71, s. 8-10.

przełożonego jest powiadomienie skazanego o wyroku. Drugą komplikacją jest brak precyzyjnego określenia, jakie czynności składają się na wykonanie kary. Trzecią problematyczną kwestią jest to, że przepisy nie wskazują dokładnie, kto jest podmiotem odpowiedzialnym za wykonanie pozasądowego dekretu karnego, a tym samym, kto może być ewentualnym podmiotem przestępstwa. To wszystko w świetle zasady legalizmu w prawie karnym oraz kan. 18, który nakazuje ścisłą interpretację ustaw karnych, może rodzić trudności w egzekwowaniu nowego przepisu.

Dotychczas pojawiło się bardzo niewiele komentarzy dotyczących nowego prawa karnego w Kościele, a opracowań na temat nowego przestępstwa niewykonania wyroku lub dekretu karnego nie ma praktycznie w ogóle. Te, które pojawią się w przyszłości, przyczynią się zapewne do wyjaśnienia zagadnienia i poprawnej wykładni nowego przepisu. Być może wpłynię na to orzecznictwo i praktyka Kurii Rzymskiej, o ile jej decyzje i ich uzasadnienie będą powszechnione.

Można zadać pytanie, dlaczego ustawodawca kanoniczny wyróżnił czyn przestępny polegający na zaniedbaniu przez przełożonego kościelnego wykonania wyroku lub dekretu karnego. Istnieje przecież przestępstwo nadużycia władzy, które obejmuje także zaniechanie, czyli pominięcie aktu władzy, który powinien być wydany³¹. Wydaje się, że nawet gdyby w znowelizowanej księdze VI KPK/83 nie pojawił się nowy kan. 1371 § 5, istniałaby podstawa prawna do ukarania ordynariusza, który zaniedbał wprowadzić w życie decyzję o ukaraniu swego podwładnego. Decyzja papieża Franciszka o określeniu nowego przestępstwa i wyodrębnieniu go z przestępstw składających się na ogólną kategorię nadużycia władzy wpisuje się nie tylko w tendencję stanowczego oczyszczenia Kościoła z winnych przestępstw wykorzystywania seksualnego małoletnich, ale w nową „filozofię” wyznaczoną postanowieniami konstytucji apostołskiej *Pascite gregem Dei*, w której papież przypomina, iż stosowanie prawa karnego w Kościele nie jest środkiem

---

³¹ Kan. 1378: „§ 1. Kto, poza przypadkami przewidzianymi już przez prawo, dopuszcza się nadużycia w związku ze sprawowaniem władzy, urzędu lub zadania, powinien być ukarany stosownie do wagi czynu lub zaniechania, nie wyłączając pozbawienia urzędu, z zachowaniem obowiązku naprawienia szkody. § 2. Kto zaś, wskutek zawnionego zaniedbania, podejmuje lub pomija bezprawnie z czyjąś szkodą lub zgorszeniem akt władzy kościelnej lub akt odnoszący się do urzędu lub zadania, powinien być sprawiedliwie ukarany, zgodnie z przepisem kan. 1336 § 2-4, z zachowaniem obowiązku naprawienia szkody”.

nadzwyczajnym, ale koniecznością i warunkiem dobrego sprawowania pasterskiego urzędu w Kościele.

PIŚMIENICTWO

- Althaus, Rüdiger, i Klaus Lüdicke. 2015. *Der kirchliche Strafprozess nach dem Codex Iuris Canonici und Nebengesetzen. Normen und Kommentar*. Essen: Ludgerus Verlag.
- Astigueta, Damián G. 2021. „Una prima lectura del nuevo Libro VI del Codice come strumento della carità pastorale.” *Periodica* 110, nr 3:351-84. <http://dx.doi.org/10.32060/PERIODICA.3.2021.351-384>
- Bernal, José. 2022. „Noción de delito y delitos en el nuevo Libro VI reformado.” *Ius Canonicum* 62:765-98. <https://doi.org/10.15581/016.124.005>
- Cabreros de Anta, Marcelino. 1964. „La ejecución de la sentencia.” W Sabino Alonso Morán, i Marcelino Cabreros de Anta, *Comentarios al Código de Derecho Canónico con el texto legal latino y castellano*. T. III, 650-57. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos.
- Calabrese, Antonio. 2006. *Diritto penale canonico*. Roma: Libreria Editrice Vaticana.
- Cenalmor, Daniel, i Jorge Miras. 2022. *Prawo kanoniczne*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- De Diego-Lora, Carmelo. 2023a. „Orzeczenia sędziego.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechny i partykularny ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 982-89. Warszawa: Wolters Kluwer.
- De Diego-Lora, Carmelo. 2023b. „Powaga rzeczy osądzonej.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechny i partykularny ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 1001-1004. Warszawa: Wolters Kluwer.
- De León, Enrique. 1996. „De la ejecución de la sentencia.” W *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*. T. IV/2, red. Ángel Marzoa, Jorge Miras, i Rafael Rodríguez-Ocaña, 1745-767. Pamplona: Eunsa Ediciones Universidad de Navarra.
- García Failde, Juan J. 2018. *Nuevo Tratado de Derecho Procesal Canónico (Código de Derecho Canónico, Instrucción «Dignitas Connubii», M.P. «Mitis Iudex Dominus Iesus»)*. Madrid: Ediciones Universidad San Dámaso.
- Graulich, Markus, i Heribert Hallermann. 2021. *Das neue kirchliche Strafrecht. Einführung und Kommentar*. Münster: Aschendorff Verlag.

- Iannone, Filippo. 2021. „Reforma księgi VI Kodeksu Prawa Kanonicznego.” Referat wygłoszony podczas konferencji naukowej „Przyczyny i procedury utraty stanu duchownego w aktualnym prawodawstwie Kościoła katolickiego” zorganizowanej przez Wydział Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, 6 grudnia 2021 r. Tekst oczekuje na publikację w czasopiśmie *Prawo Kanoniczne*.
- Kaleta, Paweł. 2022. „Przestępstwa przeciwko władzy kościelnej i przestępstwa związane z pełnieniem zadań kościelnych.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. IV/2: *Księga VI. Sankcje karne w Kościele zreformowane przez papieża Franciszka*, red. Józef Krukowski, 216-57. Poznań: Pallottinum.
- Krukowski, Józef. 2011. *Prawo administracyjne w Kościele*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Majer, Piotr. 2021. „Odpowiedzialność kanoniczno-prawna przełożonych kościelnych w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich.” W *Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich. Ujęcie interdyscyplinarne. Część I*, red. Marcin Cholewa, i Piotr Studnicki, 295-330. Kraków: Wydawnictwo Scriptum.
- Medina, Ricardo D. 2022. „La reforma del Libro VI: algunas claves de interpretación.” *Estudios Eclesiásticos* 97, nr 383:1143-173. <https://doi.org/10.14422/ee.v97.i383.y2022.008>
- Miras, Jorge, Javier Canosa, i Baura Eduardo. 2001. *Compendio de derecho administrativo canónico*. Pamplona: Eunsa Ediciones Universidad de Navarra.
- Padovani, Luisa. 2012. „Ejecución de la sentencia.” W *Diccionario General de Derecho Canónico*. T. III, red. Javier Otaduy, Antonio Viana, i Joaquín Sedano, 559-62. Pamplona: Eunsa Ediciones Universidad de Navarra.
- Papale, Claudio. 2012. *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VII, Parte IV*. Roma: Urbaniana University Press.
- Pawluk, Tadeusz. 1978. *Kanoniczny proces karny*. Warszawa: Wydawnictwo ATK.
- Pighin, Bruno F. 2022. *Il nuovo sistema penale della Chiesa*. Venezia: Marcianum Press.
- Pinto, Vito P. 2021. *Los Procesos en el Código de Derecho Canónico. Comentario sistemático al libro VII después de la reforma del papa Francisco con el M.p. Mitis Iudex Dominus Iesus*. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos – Ediciones Universidad San Dámaso.
- Ramos, Francisco J., i Piotr Skonieczny. 2014. *Diritto processuale canonico*. T. 2/2: *Parte dinamica*. Roma: Angelicum University Press.